

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi-Pynttäre, Risto

Title: Chi Zijian: Puolikuu

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2022

Rights: CC BY 4.0

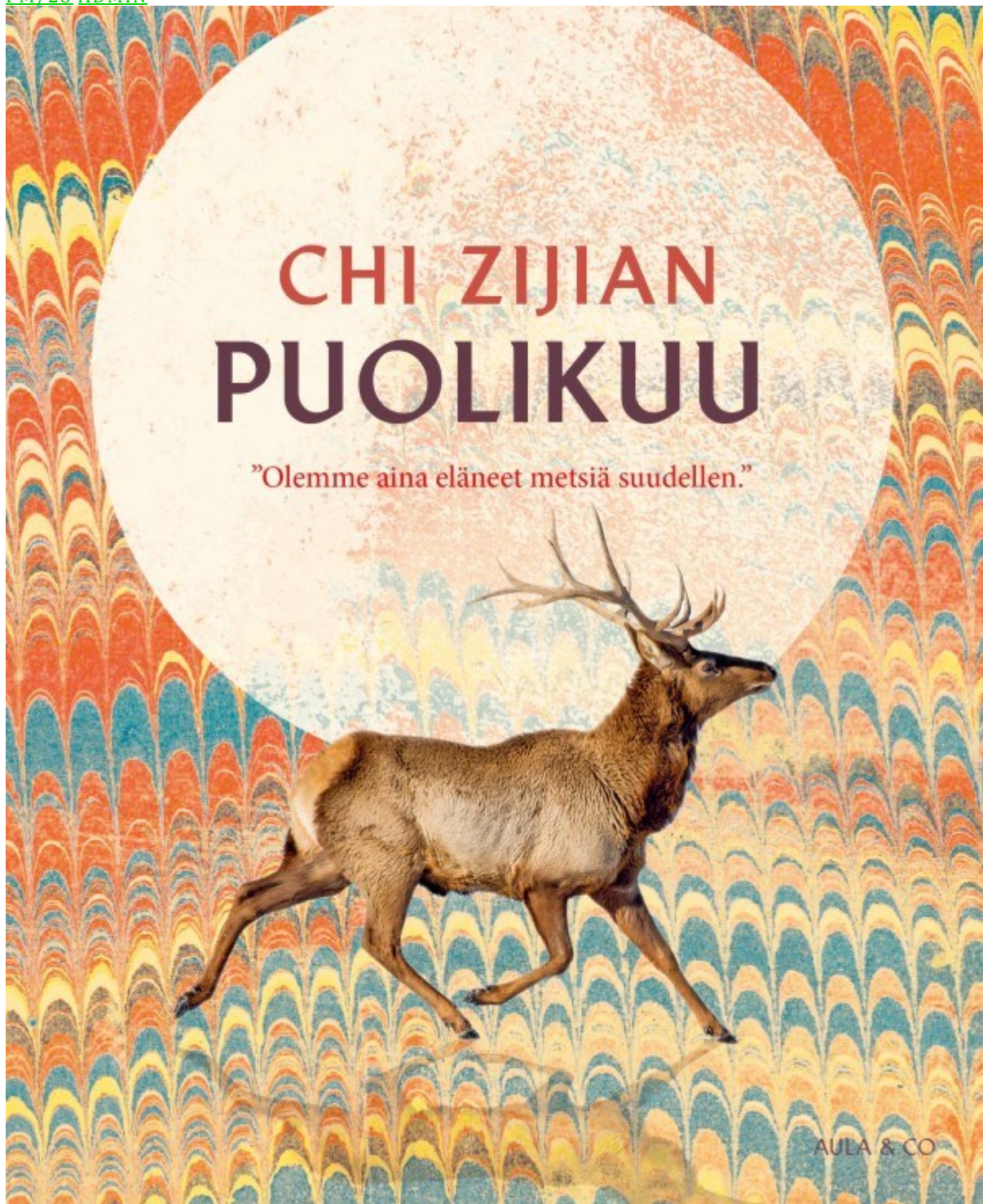
Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäre, R. (2022). Chi Zijian: Puolikuu. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 16.2.2022. <https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/chi-zijian-puolikuu/>

Chi Zijian: Puolikuu

[PM/28 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (16.2.2022)

Pohjois-Kiinassa poroja paimentavan nomadiheimon, evenkien, elämästä kertova *Puolikuu* -romaani vie lukijan hämmästyttävään maailmaan. Paikkaan jonne heimo on pystyttänyt kotansa.

Porolauma on läheisessä metsässä. Lapset juoksevat ympäriinsä ja leikkivät poroa. Miehet tulevat metsältä, ja naiset nylkevät salista. Eräs naisista pyörrähtelee hameessaan, se on valmistettu

kauttaaltaan linnunsulista. Shamaani jurottaa kodassaan, mutta auringon laskun aikaan hän aloittaa rummutuksen ja nuotiolle raskaassa asussaan, koko yön kestävä tanssi alkaa.

Romaanin maailma on dokumentaarisen tarkka, se tallentaa Kiinan ja Mongolian pohjoisella rajaseudulla eläneen luonnonkansan elämää 1940-luvulta lähes nykypäivään.

Evenkien suhde poroihin on jotain muuta kuin karjataloutta. Heidän kiintymyksensä porojen lisäksi koivuihin ja tuohikulttuurin on jotenkin tuttua metsäläisyyttä, romaani resonoi hienosti saamelais-suomalaiseen pohjolaan.

Lukemisen ohessa etsin You Tubesta kuvastoa evenkien (Ewenki reindeer culture) elämästä, ja huomasin kuinka romaani välittää todellakin enemmän, kuin hyväkään kuvavirta. Huomasin, miten paljon romaani auttoi dokumenttifilmien ymmärtämisessä.

Kulkueen ensimmäinen poro on jumala. Huomasin myös, että toisena tuleva poro kantaa tuohiuurnaa. Siinä kulkee heimon kallein aarre, ikuinen tuli, tuhkaan kätkeytyt kekäleet uutta nuotiota varten. Seuraavaksi poron vierellä tallustava ukko on heimon shamaani. Asu ja rummut, yrtit, sekä maagiset nahkakääröt kulkevat poroon lastattuina. Tällaisessa muuttokulkueessa ihmiset eivät istu poron selässä, paitsi aivan väsyneinä.

Maailmanrakentaminen – kuten fantasiaromaanien yhteydessä puhutaan – on tässä romaanissa dokumentoitua todellisuutta. Se on toisella tavalla maagista kuin fantasiassa.

Evenkit ”ilmahautaavat” vainajansa, ja todellakin he kokevat miten puhtaita ja raikkaita, tuuleen haihtuvia nämä poismenneet ovat. Kaikkia ei silti haudata puussa olevalle lavalle, jotkut viedään porontaljaan käärittynä vuorenrinteelle, rotkoon tai jokeen. Toisaalta eläimistä parhaat, karhu, hirvi tai fasaani, saivat rituaalisen ilmahautauksen, ennen kuin ne syötiin.

Kuolema ja seksi tuntuvat olevan evenkeille jotain tuulen myötä ymmärrettyä. Se mitä parien välillä tapahtuu kodassa, tapahtuu kuvaamalla kuinka he panevat tuulen humisemaan oikein voimalla.

Chi Zijian kuvaa evenkien elämäntavan tarkasti lukijalle. Menneisyys ei ole aikasiirtymä, vaan jonkun kertoma tarina. Romaani etenee kronikkamaisesti, kuin vanhan muurin kertoilemana. Kertoja käy läpi elämänsä heimossa.

Puolikuu on etnografinen romaani, evenkien tapoja kuvataan laajasti. Kuvataan, miten porojen henki on mukana kaikessa: vaatetuksessa, esinekulttuurissa, tarinoissa ja riistan syönnissä. Joka aamu juodaan kuumaa poronmaitoteetä.

Suomen kielessä lienee arkaaisia merkkejä porokulttuurista, ja yhtymäkohtia on evenkien porokulttuuriin. Poronomadeista kertovassa romaanissa käännetään paitsi sanoja myös kulttuuria. Siksi tuntuu erityisen tärkeältä, että *Puolikuu* -romaanin ei käännetty englannin kautta suomeksi. Rauno Sainio on ansioitunut kiinan kielen kääntäjä, ja nytkin hän tekee erinomaista jälkeä. Jälkisanoina hän käsittelee kiinan kielen kääntämisen ongelmia, jonka lisäksi on huomioitava ennen kaikkea evenkien kieli. Muutamia sen keskeisistä sanoista on esitetty kursivilla, mutta hän löysi suomen kielestä yllättävän paljon osuvia ilmauksia:

”Kursivoitujen, tavallisesti poronhoitoon ja painentolaiselämään liittyvien sanojen karsiminen oli mahdollista, koska löysin niille paljon erinomaisia vastineita saamelaisten kulttuuria käsittelevästä suomenkielisestä kirjallisuudesta” (355).

Kutenkin hyvässä käänöksessä tuntuu joskus vahvaa kirjakielen makua: ”alkoholi” kuulosti oudon kemialliselta termiltä evenkien yhteydessä. Tietoa välittävissä kohdissa kerronta menee joskus silmiinpistävän viralliseksi:

”Karhuihin liittyviä tapaturmia sattuu yleensä kevätaikaan, kun kontio on vasta ryöminyt talvipesästään vietettyään sitä ennen koko talven syömättä ja juomatta.” (319)

Hyvä puheenomaisuus puolestaan välittyy onnistuneesti esimerkiksi kohdassa, jossa kertoja miettii varsin nykyaikaiselta tuntuvaa asiaa; mielenterveyttä:

”Jos mieltäni masentaa, seisahdan hetkeksi tuuleen, niin johan lentävät murheen pilvet sydämestäni. Jos mieleni on kiihtynyt, menen jokirantaan kuuntelemaan virtaavan veden solinaa, joka palauttaa hetkessä rauhan sydämeeni.” (292)

Kun *Puolikuu* -romaanin lukee ihmisten välisten suhteiden kannalta, voi saada aavistuksen jostain, mikä myöskään ei välity muun median kuin romaanin avulla. Etnografinen tietoteos jää vaille yksilöä, dokumenttifilmit eivät tavoita sisäistä kokemusta. Romaanin kautta voi aavistaa, miten toisenlaisia ihmisolentoja evenkit ovat. Tosin romaanin lukija voi peilata kaiken itseensä, ja löytää samanlaista kärhämää ja samanlaista rakkautta sekä kiintymistä evenkien heimostakin.

Samanlaisuutta on aina helpompi havaita kuin toiseutta.

Luonnonkansojen kognitiota on saatu tutkittua kovin vähän, mutta se on tullut esiin, että heidän kykynsä ovat erilaisia. Evenkien ajatukset ja älykkyys on jotain muuta kuin meillä, koska heillä ei ole lukutaitoa. Niinpä heidän aivonsa ovat piuhottuneet aivan toisella tavalla. Siksi heillä voi olla kykyjä, jotka meidän mielestämme eivät ole edes mahdollisia ihmisille. Lukutaitoa ei ole evenkeistä kuin muutamilla, koulutuksen sijaan lapset oppivat aikuisten opettamana, tarinoita ja leikkimällä luonnossa, keskenään ja vanhusten kanssa.

”Minä ajattelin, että oli sekin opiskelua, kun lapsi tutustui kasvi- ja eläinlajeihin, oppi elämään sopusoinnussa luonnon kanssa ja osasi tarkata sään enteitä. En suostunut uskomaan, että kukaan voisi kansien välistä oppia tuntemaan maailman, joka olisi valoisa ja onnellinen”. (262)

Ihmisten sisäistä elämää ei romaanissa kuvata kuin kertojan kokemana. Äärimäisen voimakkaat tunteet voi kuitenkin aavistaa: monet pelkäävät kovasti kuolemaa, mutta silti varsinkin naiset tekevät paljon itsemurhia, varsinkin raskaana ja varsinkin kostoksi miehelle.

Evenkit huomaavat erittäin hyvin eläinten tunteet, vaikka eläinten nylkeminen on heille juhlaa ja juuri pyydetty raaka liha on parasta. Lapsetkin nauttivat nylkemisestä ja pureskelevat halulla tuoretta lihaa. Samalla emon ja poikasten suhdetta ei saa häiritä liian aikaisin.

Eräs onnettomimmista episodeista on Eveliinan kohtalo, hän menee puoliseksi pahalle ja katkeralle miehelle. Koko kylä tietää, miten mies pieksee ja raiskaa kodassa vaimoaan, mutta eivät osaa puuttua asiaan. Eveliina katkeroituu, eikä ehkä ole sattuma, että hänestä tulee kyläläisiä kohtaan hyvin pahantahtoinen, aivan kuin tapahtunut olisi heidän vikansa. Ja olikin, koska eivät auttaneet.

Kiinteä kytkös luontoon liittyy selvästi evenkien identiteettiin. Mitä kertoja tarkoittaa, kun hän sanoo rakastavansa jokaista vuotta yksilönä ?

”Jokainen vuori oli äiti maan povessa tuikkiva tähti. Keväisin ja kesäisin tähdet olivat vihreitä, syksyllä kullankeltaisia, talvella hopeanvalkoisia. Minä rakastin niitä. Kuten meillä ihmisillä myös niistä jokaisella on oma ainutlaatuinen luonteenlaatunsa ja ruumiinrakenteensa”, kuvaa kertoja (243).

Mitä kertojan äiti tarkoittaa, kun hän vilahtaa metsään hyväilemään ihastuksissaan koivuja ?

”En tavannut toista ihmistä, joka olisi rakastanut koivuja yhtä palavasti, kuin (äiti) Tamara. Löysin hänet usein hyväilemästä puiden runkoja ja juttelemassa niille katse ihastusta täynnä. ”Voi miten puhtaat nuo teidän vaatteenne ovat, kuin lunta suorastaan!”, hän ylisti. ”Ja nuo teidän kehonne, niin sirot ja suorat!”.

Tästä kuvauksesta voi aavistaa sisaruutta koivujen kanssa, jopa jaettua identiteettiä. Ainutlaatuista tuossa evenkien identiteetissä tuntuu olevan suhde paitsi koivuihin, myös poroihin. tuohon säyseään ja silti puolivilliin peuralajiin. Ying Jian verkkoartikkelissa esitellään evenkien porokulttuuria nimenomaan *Puolikuu* -romaaniiin viitaten (Reindeer Culture in the Last Quarter of the Moon). Artikkelissa tulee ilmi, että porotaloutta ehkä tärkeämpi seikka on evenkien uskonnollinen side poroihin. Malu Kuningas on jumala, laumassa oleva valkoinen poro.

Kiinnostavaa on, että kaikki mitä shamaani tekee, on suhteessa poroihin. Shamaanin tehtävä on pelastaa ihmishenki, kun joku on vakavasti sairas tai loukkaantunut. Rituaalinsa aluksi shamaani uhraa poron. Se on hinta, jotta kuoleman kielissä oleva ihminen jäisi henkiin.

Puolikuu -romaanin episodeissa shamaani onnistuukin usein pelastamaan ihmisen. Muutaman kerran se tapahtuu aivan toisin kuin shamaani olisi toivonut. Sillä rituaali menee varsin usein pieleen, eikä poron uhraaminen tyynnytä Kuolemaa. Silloin Kuolema nappaa lapsen. Samalla hetkellä kun tanssiva shamaani menettää tajuntansa, potilas virkoo – mutta jossain lähistöllä lapsi joutuu onnettomuuteen. Tämän vaaran takia shamaani itsensä tulee olla lapseton. Evenkiheimon viimeinen shamaani on kuitenkin perheellinen, ja kun porouhri ei kelpaa Kuolemalle, shamaanin lapset ovat vaarassa.

Evenkit tietävät hyvin porojen tavat ja mieltymykset. He ovat seuranneet eläimiä niin paljon, että tietävät niiden tunteet: he ymmärtävät, milloin eläin on hätäntynyt tai uhkaava.

Pahin vikollinen porokulttuurissa susi: sitä pelätään ja sitä vihataan. Eräs kylän asukki on entinen metsästäjä, jolta susi oli vienyt toisen jalan. Tarinan mukaan metsästäjä oli haavoittanut naarassutta ja joutunut hirvittävään painiin tämän kanssa. Painin aikana toinen susi oli sitkeästi pitänyt kiinni miehen jalasta. Metsästäjä oli onnistunut surmaamaan puukolla naarassuden, mutta oli menettänyt jalkansa tämän pennulle. On olennaista, että evenkit huomioivat syyn, miksi tuo nuori susi oli ollut niin vimmainen ja sitkeästi jalassa kiinni. Metsästäjä on tappamassa sen emoa.

Vaikka evenkit siis vihasivat susia, heillä oli silmää niiden keskinäiselle kiintymykselle. Evenkit tiesivät, että eläimillä on omat affektinsa: hirvi nauttii erittäin mielellään tiettyä rantaheinää. Oravat puolestaan ovat niin persoja sienille, että ne asettelevat niitä kuivamaan oksanhaaroihin. Talvella pyytäjät tulla metsästämään oravia juuri noiden sienikätköjen luota. Oravia pyydystivät sekä miehet että naiset.

Romaanin nimi, puolikuu, jäi minulle ainakin arvoitukseksi. Siitäkin huolimatta, että lopussa kertoja toivoessaan tuulihautausta, katselee kuuta, joka on ”hieman kallellaan kuin vettä latkiva poronvasa”.

Chi Zijian on palkittu naiskirjailija, hän on syntynyt lähellä romaanin kuvaamia seutuja, Kiinan pohjoisosassa.

Chi Zijian: *Puolikuu*, suom. Rauno Sainio, Aula&Co, 2022

Risto Niemi-Pynttäri on kirjoittamisen dosentti Jyväskylän yliopistosta.